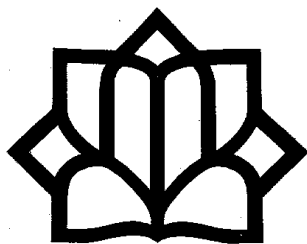

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کاشان
دانشکده علوم انسانی
گروه ادیان و فلسفه

پایان نامه

جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد
در رشته ادیان و عرفان

عنوان:

اندیشه‌های آنتونی گیدنز درباره دین
(گزارش و بررسی انتقادی)

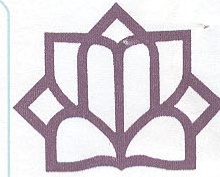
استاد راهنما:

دکتر حسین حیدری

به وسیله:

فریبا طشت‌زر

بهمن ماه ۱۳۸۸

دانشگاه کاشان
دانشکده علوم انسانی

بسمه تعالی

تاریخ:

شماره:

پوست:

مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

شماره دانشجو: ۸۵۲۳۴۲۰۰۰۱

نام و نام خانوادگی دانشجو: فریبا طشت زر

دانشکده علوم انسانی

رشته: ادیان و عرفان

عنوان پایان نامه: اندیشه های آنتونی گیدنز در باره دین (گزارش و بررسی انتقادی)

تاریخ دفاع: ۱۳۸۸/۱۱/۲۷

تعداد واحد پایان نامه: ۴

این پایان نامه به مدیریت تحصیلات تکمیلی به منظور بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد ارائه می گردد. دفاع از پایان نامه در تاریخ ۸۸/۱۱/۲۷ مورد تأیید و ارزیابی اعضای هیأت داوران قرار گرفت و با نمره $\frac{19.50}{20}$ و با درجه ۱۹/۵۰ به تصویب رسید. به تصویب هیأت داوران:

عنوان	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	امضاء
۱. استاد راهنما	دکتر حسین حیدری	استادیار	
۲. استاد مشاور	آقای جواد روحانی رصاف	استادیار	
۳. متخصص و صاحب نظر داخل دانشگاه	دکتر محسن نیازی	دانشیار	
۴. متخصص و صاحب نظر خارج از دانشگاه	دکترهادی امینی	استادیار	
۵. نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر سید حسین رسا	استادیار	

مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه

آدرس: کاشان - بلوار قطب راوندی

کدپستی ۵۱۱۶۷-۸۷۳۱۷

تلفن ۵۵۳۰۱۵ - ۵۵۳۰۱۵

http : www.kashanu.ac.ir

تقدیم به

پدرم، که دردانه اش، «دختر بابا» را همیشه باور کرد؛

مادرم که پیر شده قصه ها بود اما نخواست «بدون حس زندگی پیر
شوم»

و همسرم، «انسان در کنارم، آینه در کنارم که در او می خندم و در او
می گریم».

روزی که
دانش لب آب زندگی می کرد،
انسان
در تنبلی لطیف یک مرتع
با فلسفه های لاجوردی خوش بود.
در سمت پرنده فکر می کرد.
با نبض درخت، نبض او می زد.
مغلوب شرایط شقایق بود.
مفهوم درشت شط
در قعر کلام او تلاطم داشت.
انسان
در متن عناصر
می خوابید.
نزدیک طلوع ترس، بیدار می شد.
اما گاهی
آواز غریب رشد
در مفصل ترد لذت
می پیچید.
زانوی عروج
خاکی می شد.
آن وقت
انگشت تکامل
در هندسه دقیق اندوه
تنها می ماند.

سهراب سپهری
«از آنها به بعد»، هشت کتاب

خدا را سپاس که نعمت کسب دانش و معرفت را عطایم فرمود. از تمام استادان گرانقدر دوره کارشناسی ارشد که مرا در کشف افقهای تازه دانش و زندگی یاری نموده‌اند، تشکر کنم. بی گمان، سیر این طریق بی مهری آنان شدنی نبود.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر حسین حیدری که در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه مرا راهنمایی نمودند، سپاسگزارم.

از جناب آقای دکتر جواد روحانی رصاف که باب آشنایی بنده با جامعه شناسی به طور عام و گیدنز به طور خاص شدند و با راهنمایی های خود مرا مورد لطف قرار دادند، سپاسگزارم.

هم چنین، از تشریک مساعی آقای دکتر محسن نیازی به عنوان استاد داور داخل دانشگاه و آقای دکتر هادی امینی به عنوان استاد مدعو خارج از دانشگاه که این پایان نامه را با صبر و دقت تمام مطالعه و در جلسه دفاعیه شرکت نمودند، سپاسگزارم.

از آقای دکتر سید حسین رسا که به عنوان نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه قبول زحمت نمودند، سپاسگزارم.

هم چنین، از مسؤول و کتابداران محترم کتابخانه علوم انسانی که نهایت همکاری را داشتند، سپاسگزارم.

چکیده

این پژوهش، با عنوان «اندیشه های گیدنز درباره دین»، به بررسی اندیشه های آنتونی گیدنز، نظریه پرداز اجتماعی برجسته معاصر (۱۹۳۸ -) درباره تعامل دین، سنت و مدرنیته، جایگاه و اهمیت دین و سنت در جوامع مدرن- در پس زمینه نقد اندیشه های جامعه شناسی کلاسیک- و نیز تبیین وی از پیدایش و ویژگی های جنبش های دینی جدید و بنیادگرایی دینی می پردازد. بنا بر تحلیل گیدنز، دین و مدرنیته در دو مرحله مدرنیته اولیه و متأخر تعامل متفاوتی داشته اند. در مرحله نخست، که با کاهش نفوذ دین در جامعه ی مدرن همراه بود، نابودی دین پیش بینی می شد. اما در مدرنیته متأخر، نوعی احیای گرایش های مذهبی و معنوی پدیدار گردید. گیدنز، افزایش گرایش به جنبشهای دینی جدید و جاذبه بنیادگرایی های مذهبی را به بحرانهای اخلاقی - وجودی و هویتی مدرنیته متأخر نسبت می دهد. وانگهی، دین به دلیل توانایی پاسخگویی به پرسش های وجودی، به حیات خود، هرچند در اشکال جدید ادامه خواهد داد. با این حال، احیای مذهبی مدرنیته متأخر به معنای بازگشت دینداری سنتی نیست. همچنین بر بنیاد دیدگاه گیدنز، سنت می تواند با مدرنیته همزیستی داشته باشد، مشروط بر آن که تن به گفتگو و بازاندیشی سپارد.

پژوهش به روش کتابخانه ای و تطبیقی انجام شده است. پژوهشگر، در انجام این پژوهش از منابع مکتوب دست اول و دست دوم گیدنز و نیز آثار الکترونیک موجود در سایتهای گوناگون بهره گرفته است .

کلمات کلیدی: سنت، مدرنیته متأخر، سکولاریزاسیون، جنبش های دینی جدید، بنیادگرایی دینی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات پژوهش.....
۲	۱-۱- موضوع تحقیق.....
۲	۱-۱-۱- طرح مسأله.....
۴	۱-۱-۲- پرسش های تحقیق.....
۴	۱-۱-۳- فرضیه های تحقیق.....
۵	۱-۲- هدف تحقیق.....
۵	۱-۳- اهمیت موضوع.....
۶	۱-۴- روش تحقیق.....
۷	۱-۵- چارچوب پژوهش.....
۸	۱-۶- پیشنهاد تحقیق.....
۸	۱-۷- معرفی منابع تحقیق.....
۱۰	فصل دوم: مدرنیته.....
۱۲	۱-۱-۲- بسترهای پیدایش مدرنیته.....
۱۳	۱-۱-۲-۱- دوره رنسانس.....
۱۴	۱-۱-۲-۲- اصلاح مذهبی.....
۱۵	۱-۱-۲-۳- عصر روشنگری.....
۱۶	۱-۱-۲-۴- انقلاب صنعتی.....
۱۶	۱-۲- مدرنیته در سنت جامعه شناسی کلاسیک.....
۱۸	۱-۲-۳- رویکرد گیدنز به مدرنیته.....
۱۹	۱-۲-۳-۱- نظریه ساخت یابی.....
۲۲	۱-۲-۳-۲- نظریه مدرنیته.....
۲۹	۱-۲-۳-۲- پیامدهای مدرنیته.....
۲۹	۱-۲-۳-۲-۱- مدرنیته و اعتماد.....
۳۱	۱-۲-۳-۲-۲- مدرنیته و هویت شخصی.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۸	۳-۱-۲-۳-۲ مدرنیته و امنیت وجودی
۴۰	۳-۳-۲ نظریه مدرنیته متأخر
۴۳	فصل سوم: سنت
۴۴	۱-۳ کلیات
۴۶	۲-۳ تعریف مفهوم
۴۹	۳-۳ رویکرد گیدنز به سنت
۵۱	۱-۳-۳ ویژگیهای سنت
۵۲	۲-۳-۳ تعامل سنت و مدرنیته
۵۵	۱-۲-۳-۳ بنیادگرایی
۶۰	۴-۳ ارزیابی
۶۳	فصل چهارم: نظریه های جامعه شناختی درباره دین
۶۴	۱-۴ کلیات
۶۴	۱-۱-۴ تعریف دین
۶۷	۲-۱-۴ تبیین های ارائه شده از دین
۶۸	۲-۴ نظریه های جامعه شناسی کلاسیک درباره دین
۶۸	۱-۲-۴ کارل مارکس
۷۱	۲-۲-۴ امیل دورکم
۷۴	۳-۲-۴ ماکس وبر
۷۸	۳-۴ نظریه های جامعه شناسی جدید
۷۸	۱-۳-۴ کلیفورد گیرتز
۷۹	۲-۳-۴ پیتر برگر
۸۳	۴-۴ رویکرد گیدنز به دین
۹۲	فصل پنجم: سکولاریزاسیون
۹۳	۱-۵ کلیات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۵	۱-۱-۵ تعریف مفهوم.....
۹۹	۲-۵ سکولاریزاسیون از دید جامعه شناسان کلاسیک.....
۱۰۴	۱-۳-۵ میزان فعالیت مذهبی.....
۱۰۵	۱-۱-۳-۵ اروپا.....
۱۰۵	۲-۱-۳-۵ بریتانیا.....
۱۰۶	۳-۱-۳-۵ ایالات متحده امریکا.....
۱۰۶	۲-۳-۵ نفوذ اجتماعی دین.....
۱۰۸	۳-۳-۵ تعصب مذهبی.....
۱۱۳	۴-۵ جنبشهای دینی جدید.....
۱۱۵	۵-۵ نقد و ارزیابی.....
	منابع
۱۲۱	منابع فارسی:.....
۱۲۴	منابع لاتین:.....
۱۲۶	پیوست ۱: چکیده ای از زندگی و اندیشه های آنتونی گیدنز.....
۱۳۱	پیوست دو: واژه نامه اصطلاحات.....
۱۴۳	پیوست سه: مکاتبه شخصی با گیدنز.....

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۸	جدول ۱-۲: ویژگی‌های مدرنیته از دید جامعه‌شناسان کلاسیک
۶۶	جدول ۱-۴: تعریف‌های دین
۸۵	جدول ۲-۴: مقایسه دیدگاه مارکس و گیدنز به دین
۸۶	جدول ۳-۴: مقایسه دیدگاه وبر و گیدنز به دین
۸۷	جدول ۴-۴: مقایسه دیدگاه دورکم و گیدنز به دین

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- موضوع تحقیق

۱-۱-۱- طرح مسأله

دین، در سرتاسر تاریخ و در کهنترین فرهنگ های بشری، یکی از برجسته ترین و فراگیرترین ویژگیهای زندگی انسانی بوده و به شکلهای گوناگون وجود داشته است. دین، با سایر نهادها و نیروهای اجتماعی سازنده جامعه ارتباط متقابل داشته (Johnstone, 1988:3) و مجموعه ارزشهای مشترکی را فراهم کرده است که به افزایش توافق همگانی درباره ماهیت و محتوای الزامهای اجتماعی کمک کرده است (جلالی مقدم، ۱۳۷۹: ۹-۳۸). هم چنین، دین از طریق تبیینهایی که ارائه کرده به پرسشهای وجودی بنیادی انسان پاسخ داده است (همیلتون، ۱۳۸۱: ۲۷۳)؛ پاسخهایی که «از هیچ منبع دیگری قابل دریافت نیست» (هیوم، ۱۳۸۴: ۲۰).

اما، از سده پانزدهم میلادی به این سو، عرصه های گوناگون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، علمی، فکری و فرهنگی غرب، دچار دگرگونیها و تحولاتی، از قبیل وقوع انقلابهای دموکراتیک در اروپا، شهرنشینی فزاینده، از بین رفتن تدریجی نظامهای سنتی، گسترش نظام اقتصادی مبتنی بر مبادله در سراسر جهان، پیشرفت سریع علم و فناوری جدید، پیدایش نهادهای جدید اجتماعی و سیاسی و آموزشی و سکولاریزاسیون^۱ شدند (حقیقی، ۱۳۸۱: ۲۰-۱۹) که پیدایش صورت بندیها^۲ و نهادهای اجتماعی جدید و یا تغییر جایگاه برخی از نهادهای پیشین را در پی داشت. این مجموعه دگرگونیها را که بخشی از تحولات تاریخی اروپا به شمار می آیند، «مدرنیته»^۳ می خوانند. شاید دین یا به بیان بهتر سازمان دینی «کلیسا»، یکی از نهادهای اجتماعی غرب بود که ژرفترین و برجسته ترین دگرگونی را متحمل شد؛ کلیسا تا اندازه زیادی، نفوذ و قدرت اجتماعی و جایگاه پیشین خود را از دست داد.

1- Secularization
2- formation
3- modernity

بسیاری از اندیشمندان اجتماعی اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم، از جمله تیلور^۴، فریزر^۵، کارل مارکس^۶ و فروید^۷، با توجه به این تحولات، پیش بینی کردند که چیرگی علم بر شیوه تفکر جامعه مدرن، نخست باعث از دست رفتن نفوذ دین و سرانجام زوال آن خواهد شد. دسته ای دیگر از نظریه پردازان، از جمله کنت^۸ و امیل دورکم^۹، که رویکرد کارکردگرایانه به دین داشتند، معتقد بودند که اصول و باورهای جانشین اشکال سنتی دین خواهد شد که بر مبانی فراطبیعی و متعالی استوار نباشد. بنابراین، هر دو دسته در این باره اتفاق نظر داشتند که گسترش مدرنیته موجب نابودی اشکال سنتی دین خواهد شد.

برخلاف اندیشمندان اجتماعی کلاسیک، بسیاری از نظریه پردازان جدید معتقدند که دین همچنان نقش مهمی را در جامعه مدرن بر عهده خواهد داشت (همیلتون، ۱۳۸۱: ۲۸۷). مثلاً، بلا^{۱۰} به کارکردهای اجتماعی دین توجه می کند و نتیجه می گیرد که هرچند برخی از صورتهای خاص دین دچار دگرگونی چشمگیر شده اند، دین، همچون گذشته بخش مهمی از جامعه مدرن به شمار می آید. لاکمن^{۱۱} و استارک^{۱۲} و بین بریج^{۱۳} و ووتنو^{۱۴} پیدایش جنبشهای دینی جدید، به ویژه بنیادگرایی دینی^{۱۵}، را مبنا قرار می دهند و به نتیجه ای مشابه می رسند. دسته دیگری نیز معتقدند که هر چند جامعه مدرن، مبنای علمی و عقل گرایانه دارد، دین خصلت متعالی خود را حفظ خواهد کرد (همان).

ویلم^{۱۶}، «جنبشهای دینی جدید، افراط گرایهای دینی به شکلها و صورتهای گوناگون، تلاشهای مبتنی بر وحدت ادیان و وحدت مسیحیان، هماهنگی های تنگاتنگ بین ادیان، ، ادیان سکولار (تعبیر آرون از کمونیسم و نازیسم)، هویتهای قومی و سیاسی در شماری از کشورها و

4- Taylor

5- Frazer

6- Karl Marx

7- Freud

8- Comte

9- Emile Durkheim

10- Bellah

11- Luckman

12- Stark

13- Bainbridge

14- Wuthnow

15- religious fundamentalism

16- Williams

درمان کاوی» را پدیده‌هایی در خور ملاحظه برای جامعه‌شناسان ادیان می‌داند. وی، هم‌چنین، یادآوری می‌کند که هرچند دین معاصر به این چیزها محدود نمی‌شود، آیینهای رایج دینی نشان از آن دارد که حتی در جوامع به ظاهر سکولار، دین هم‌چنان از نظر اجتماعی اهمیت دارد (ویل، ۱۳۸۶: ۸۴).

بدین سان، هنوز هم جامعه‌شناسان و اندیشمندان علوم اجتماعی، درباره آینده و جایگاه دین در جامعه مدرن، دیدگاههای متفاوتی دارند. آنتونی گیدنز^{۱۷}، که یکی از برجسته‌ترین و مهمترین نظریه پردازان [علوم] اجتماعی انگلیسی زبان معاصر است، از منظری خاص به جایگاه و آینده دین در جامعه مدرن می‌نگرد؛ وی، جامعه‌شناسی کلاسیک را نقد می‌کند، مدرنیته و پیامدهای آن را هم در سطح نهادی (کلان) و هم در سطح فردی (خرد) بررسی می‌کند و با «سنتز» رویکردها و اندیشه‌های مختلف، آرای جدیدی ارائه می‌کند و به نتایجی دست می‌یابد. مبنای پژوهش حاضر، توصیف و نقد پاره‌ای از این اندیشه‌هاست.

۱-۱-۲- پرسش‌های تحقیق

پرسشهای پژوهش عبارتند از:

۱. گیدنز، دین را چگونه تعریف و تبیین می‌کند؟
۲. گیدنز چه دیدگاهی درباره آینده دین دارد؟ آیا وقوع سکولاریزاسیون را می‌پذیرد؟
۳. گیدنز، تعامل سنت و مدرنیته را چگونه ارزیابی می‌کند و در جامعه کنونی غرب چه جایگاهی برای سنت قائل است؟
۴. دیدگاه وی درباره جنبشهای دینی جدید و بنیادگرایی‌های مذهبی چیست؟

۱-۱-۳- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه پژوهش این است که گیدنز به عنوان یکی از چهره‌های سرشناس نقد نظریه‌های جامعه‌شناسی کلاسیک، دیدگاهی متفاوت و در عین حال جدید درباره مدرنیته و پیامدهای آن دارد که اندیشه‌های وی درباره جایگاه دین را در جامعه کنونی غرب تحت تأثیر قرار می‌دهد. بدین معنا که برخلاف جامعه‌شناسی کلاسیک، گیدنز نظریه سکولاریزاسیون را رد می‌کند و معتقد

است که دین و سنت ها هرگز به طور کامل در جامعه مدرن از بین نرفته اند و نخواهند رفت و همچنان در جوامع انسانی نقش خواهند داشت.

۱-۲- هدف تحقیق

به گفته ی همیلتون، «در علوم اجتماعی، نظریه ها هرگز از رده خارج نمی شوند، بلکه نظریه های تازه و تفسیرهای جدید از نظریه های پیشین ارائه و به مجموعه نظریه های موجود افزوده می شود» (همیلتون، ۱۳۸۱: ۳۷۹). هدف پژوهش این است که موضوع تعامل دین، سنت و مدرنیته را در پرتو نظریه و تفسیر جدید آنتونی گیدنز از نظریه های جامعه شناسی کلاسیک بررسی کند. پژوهشگر امید دارد که در کنار انجام کار پژوهشی برای اخذ پایان نامه درجه کارشناسی ارشد، به یکی از دغدغه های ذهنی همیشگی خود درباره تعامل دین و مدرنیته و جایگاه دین در جامعه مدرن بپردازد.

۱-۳- اهمیت موضوع

آنتونی گیدنز، یکی از نظریه پردازان اجتماعی مهم معاصر است. وی، نظریه جامعه شناختی پیچیده و چالش برانگیزی را خلق کرده که در آن از دیدگاه های متنوع، از فمینیسم^{۱۸} گرفته تا روش شناختی قومی^{۱۹}، بهره جسته است. جامعه شناسی وی که تلفیقی است از بینش برگرفته از این رویکردهای مختلف، بر نقش تأملی انسانها در ساخت و بازتولید نهادهای اجتماعی تأکید دارد. گیدنز در دیدگاه جامعه شناختی خود در صدد آن است که بر دوگانگی ساختار^{۲۰} و عاملیت^{۲۱} که غالباً نظریه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می دهد، غلبه کند. وی نظریه هایی را که بیش از حد بر روی یکی از این دو عنصر تأکید دارند، نقد می کند. گیدنز، سوژه فعال^{۲۲} را در مرکز نظریه اجتماعی و جامعه مدرن قرار می دهد؛ سوژه فعال، از طریق بازاندیشی^{۲۳}، ساخت اجتماعی را وارد کنشهای^{۲۴} خود می کند. در حقیقت، افراد متأمل، ساخت های اجتماعی مدرن را

18- feminism

19- ethnomethodology

20- structure

21- agency

22- active subject

23- reflexivity

24- actions

در سامانی «پساسنت»^{۲۵} که بیش از پیش جهانی می شود، بازتولید می کنند. سامان پاسانت، سامانی است که در آن دیگر سنتها و عرفهای قدیمی نشانه هایی درباره چگونه زیستن و چگونه بودن در اختیار ما نمی گذارند.

وی معتقد است که به دلیل کاستی های موجود در نظریه اجتماعی، مدرنیته به درستی درک نشده است. از این رو، در رویکرد نظری گسترده خویش به پویایی های مدرنیته توجه می کند و می کوشد تا به برخی از سؤالات مهم از قبیل ویژگیهای مشخصه مدرنیته، خاستگاه ها و پیامدهای آن و تحولات برجسته ای که در حال حاضر در جوامع ایجاد کرده است، پاسخ گوید. از همین روی، پیامدهای مدرنیته را در دو سطح خرد و کلان بررسی و با استفاده از اطلاعات نظری و تجربی فراوان، نظریه ای درباره دگرگونیهای سریع شرایط فرهنگی و اجتماعی اخیر مدرنیته ارائه می کند.

گیدنز می گوید: «نظریه خوب، نظریه ای نیست که اتفاقاً معتبر هم باشد. بلکه، نظریه ای است که از لحاظ میزان تولید اندیشه های جدید و برانگیختن مطالعات پژوهشی بیشتر، سودمند باشد» (گیدنز، ۱۳۸۶: ۷۷۵).

در واقع، انتخاب گیدنز برای انجام این پژوهش، از نقش وی به عنوان یک نظریه پرداز نشأت می گیرد. هرچند اندیشه های وی به دور از نقد نبوده اند، به لحاظ اینکه می توانند زمینه مطالعات دین پژوهی را از منظری جدید و متفاوت فراهم کنند، اهمیت دارند.

۱-۴- روش تحقیق

در این پژوهش، از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. اطلاعات، به روش اسنادی^{۲۶} و کتابخانه ای و با استفاده از آثار مکتوب چاپی یا الکترونیکی گیدنز، به همراه چند مکاتبه شخصی با وی گردآوری شده اند. پژوهشگر، کوشیده است در کنار گزارش اندیشه های گیدنز، در حد توان خویش و به دور از هر گونه اظهار نظر و داوری ارزشی، تحلیلی از نقاط قوت و ضعف آنها به دست دهد. اما، نقد اندیشه های دینی گیدنز به چند دلیل، تقریباً بسیار دشوار بود:

۱. گیدنز، خود را بیشتر یک نظریه پرداز [علوم] اجتماعی می داند تا نظریه پرداز جامعه شناسی. از این رو، مفاهیم و مباحث مورد بحث وی از مجموعه علوم اجتماعی

25- post-tradition order

26- documentary

گرفته شده است (آزاد ارمکی، ۱۳۸۱: ۲۷۶) که نقد و تحلیل آنها نیاز به آگاهی و دانش در این زمینه دارد.

۲. نو بودن و تازگی موضوع پژوهش. متأسفانه یا خوشبختانه، این پژوهش تنها اثر، دست کم تا زمان تدوین پایان نامه، است که اندیشه های دینی گیدنز را بررسی می کند.

۱-۵- چارچوب پژوهش

فصل اول، شامل کلیات پژوهش است.

این پژوهش، در اصل، شامل دو بخش است: بخش اول پژوهش، بازسازی گیدنز از نظریه اجتماعی کلاسیک و نظریه جایگزین وی را در بر می گیرد.

در فصل دوم، پس از مروری کوتاه بر بسترهای پیدایش مدرنیته و سنت جامعه شناسی کلاسیک، تحلیل گیدنز از نظریه اجتماعی کلاسیک را، که در حقیقت مبنای تحلیل های بعدی اوست، می آوریم. به اعتقاد گیدنز، نظریه اجتماعی کلاسیک، ضمن انتقاد از نهادهای اجتماعی مدرن، مسائل مربوط به جامعه صنعتی و سرمایه داری را در کانون توجه خود قرار می دهد. وی، معتقد است که باید کار بررسی مدرنیته را با «سازه شکنی» آغاز کرد. به همین دلیل، فرضیه جامعه صنعتی و به ویژه تکامل گرایی را که مشخصه مارکسیسم است، نقد می کند. در ادامه فصل دوم، کار نظری گیدنز ارائه می شود که شامل «نظریه ساخت یابی»^{۲۷} و نظریه مدرنیته و «مدرنیته متأخر»^{۲۸} اوست.

فصل سوم، به مبحث سنت می پردازد. گیدنز معتقد است که در ادبیات مربوط به مدرنیته، آن طور که باید و شاید، به موضوع سنت در جامعه مدرن توجه نشده و مورد غفلت قرار گرفته است. وی، با انتقاد از دیدگاه روشنگری و نادیده گرفتن نقش آن، دیدگاه خود را درباره چگونگی برخورد با سنت در شرایط مدرنیته اخیر بیان می کند. دیدگاه نظری وی درباره سنت با مسأله بنیادگرایی ارتباط می یابد. از این رو، در این فصل به مبحث بنیادگرایی نیز می پردازیم.

بخش دوم پژوهش، شامل نظریه های جامعه شناختی درباره دین و سکولاریزاسیون است. فصل چهارم، نظریه های جامعه شناختی مارکس، دورکم و وبر در تعریف و تبیین دین و تحلیل

27- Structuration Theory

28- late modernity

آنها از جایگاه دین در جامعه مدرن است. پس از آن، تحلیل گیدنز از این دیدگاهها و رویکرد وی در خصوص جایگاه دین در شرایط دگرگونی اخیر ارائه می شود. فصل آخر نیز به بحث و نتیجه گیری اختصاص دارد.

۱-۶- پیشینه تحقیق

گیدنز یکی از برجسته ترین نظریه پردازان اجتماعی انگلیسی زبان معاصر است که آثار فراوانی در حوزه های مختلف جامعه شناسی دارد. اندیشه های وی با بازخوردهای بسیاری همراه بوده که بخشی از آنها شامل نقد اندیشه های اوست. گیدنز، در حوزه جامعه شناسی و علوم اجتماعی ایران چهره ای تقریباً شناخته شده است و بیش تر آثار وی به فارسی ترجمه شده اند. اما، تقریباً هیچ اثری چه در داخل و چه خارج از کشور وجود ندارد که اندیشه های دینی او را بررسی کرده باشد. گیدنز در کتاب جامعه شناسی خود، که در بیش تر کشورها به یک منبع درسی تبدیل شده است، فصلی را به دین اختصاص داده و تقریباً در هر ویرایش جدید، آن را بازبینی کرده است.

وی، هم چنین، در مباحث گوناگون، از قبیل جدایی زمان و مکان، قدرت، هویت یابی و هویت سازی، امنیت و اعتماد و جهانی شدن^{۲۹}، به دین و سنت توجه می کند. حتی «نظریه ساخت یابی» یا «ساختاری شدن» وی، که یکی از «نظریه های برجسته ی کلان جامعه شناسی در نیمه ی دوم سده ی بیستم» به شمار می آید، در مورد ساخت هایی مانند دین و سنت بررسی نشده است.

از این رو، می توان ادعا کرد که پژوهش حاضر نخستین کار علمی انجام شده در زمینه بررسی اندیشه های دینی گیدنز در داخل و حتی خارج از کشور است.

۱-۷- معرفی منابع تحقیق

در این پژوهش، از دو دسته منابع اینترنتی و مکتوب چاپی استفاده شده است. از آنجا که بیش تر منابع چاپی دست اول آثار گیدنز در دسترس نبود، ناگزیر ترجمه ی آنها به کار رفت. منابع اینترنتی، شامل مجموعه سخنرانی های گیدنز در سایت بی. بی. سی، چند مکاتبه شخصی با وی و نیز مقاله های مختلف در سایت های جامعه شناسی بوده است.

دشواری اصلی این پژوهش، فقدان دسترسی به منابع دست اول بود. متأسفانه، دستیابی به یکی از منابع بسیار مهم («جهان رها شده»^{۳۰}) که گیدنز در طی مکاتبات، مطالعه آن را برای درک اندیشه های دینی خویش لازم و سودمند می دانست، ممکن نشد.

هم چنین، یکی از مهمترین و در عین حال دشوار فهم ترین آثار گیدنز، یعنی «ساخت جامعه»^{۳۱} که شامل نظریه «ساخت یابی» یا «ساختاری شدن» گیدنز است، به فارسی ترجمه نشده است. ناگزیر، از منابع دست دومی استفاده شد که این نظریه در آنها مطرح شده بود.

وانگهی، بر سر معادل های فارسی واژگانی از قبیل «مدرنیته»، «مدرن»^{۳۲}، «مدرنیزاسیون»^{۳۳}، «پست مدرنیته»^{۳۴}، «سکولاریزاسیون» اتفاق نظر وجود ندارد. در برخی موارد نیز معادل های در نظر گرفته شده بسیار نارسا و دور از مفهوم اصلی واژه و حتی موجب سردرگمی بود. از این رو، برای پیشگیری از چنین مشکلاتی و تا وقتی که فرهنگستان زبان فارسی معادل های واحد و مناسبی ارائه کند، صورت فارسی واژگان انگلیسی در پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گرفت.

30- Runaway World

31- The Constitution of Society

32- modern

33- Modernization

34- Post-modernity